

ТӨЛЕГЕН АЙБЕРГЕНОВ ПОЭЗИЯСЫНЫҢ РУХАНИ ӘЛЕМІ ЖӘНЕ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІГІ

Абдурахманова Асем Ергали қызы

Шырышқ мемлекеттік педагогика университеті

Қазақ тілі және әдебиет бағыты 1-курс магистрі

Аннотация

Бұл мақалада қазақ поэзиясының көрнекті өкілі Төлеген Айбергенов шығармашылығындағы рухани әлем, адамтану, философиялық ой тереңдігі және көркемдік ерекшеліктер талданады. Ақын лирикасының эмоционалдық қуаты, поэтикалық образдар жүйесі мен тілдік инновациялары ғылыми тұрғыда қарастырылып, оның қазақ әдебиетіндегі жаңашыл поэзия жасаудағы орны айқындалады.

Кілтті сөздер: Төлеген Айбергенов, поэзия, рухани әлем, лирика, көркемдік ерекшелік, образдылық, ұлттық сана, философиялық ой, тілдік стиль.

Abstract

This article analyzes the spiritual world, anthropology, philosophical depth, and artistic features of the work of Tolegen Aibergenov, a prominent representative of Kazakh poetry. The emotional power of the poet's lyrics, the system of poetic images, and linguistic innovations are scientifically examined, and his place in creating innovative poetry in Kazakh literature is determined.

Keywords: Tolegen Aibergenov, poetry, spiritual world, lyrics, artistic uniqueness, imagery, national consciousness, philosophical thought, linguistic style.

Кіріспе

Қазақ поэзиясының алтын қорында өзіндік орны бар, жарқ етіп жұлдыздай өте шыққан ақын – Төлеген Айбергенов. Оның шығармашылығы

ұлттық әдебиетіміздің биік эстетикалық деңгейін, қазақ жанының нәзік сырларын, адам рухының асқақтығын танытқан көркем әлем. Қазақ поэзиясына лирикалық серпін, жасампаздық рух, мөлдір сезім, жаңа образдар әкелген ақын туындылары — бүгінгі күні де оқырманын ойландыратын, өмірге сүйіндіретін, адамды ізгілендіретін шығармалар.

Төлеген Айбергенов — аз ғұмырында мол мұра қалдырған, рухани тереңдігімен, философиялық мәнімен, табиғи сыршылдығымен ерекшеленетін қазақ лирикасының жаңашыл өкілі. Оның поэзиясы — адам болмысының тазалығы, табиғатпен үндескен тіршілік, махаббаттың асқақтығы, елдік пен азаматтықтың биік өлшемі.

Бұл мақалада ақын поэзиясының рухани тұғыры, тақырыптық арқауы, көркемдік-стильдік ерекшелігі жан-жақты талданады.

1. Төлеген Айбергенов поэзиясының рухани-эстетикалық негізі

Төлеген поэзиясының өзегі — адам. Ақын адам жанының тұңғыш сезімдерін, арманын, қуанышы мен мұңын табиғи, шынайы күйінде бейнелейді. Оның поэзиясында жасандылық жоқ, сезім терең, сөз мөлдір, ой нақты.

Ақынның рухани әлемі үш негізгі арнаға бөлінеді:

1) Ізгілік пен адамгершілік идеясы

Төлеген жырларында адам баласына деген шексіз махаббат, сенім, мейірім бар. Ол:

- адамды сүйөді,
- табиғатты аялауды,
- елге, жерге адал қызмет етуді

ақындық мұрат ретінде ұстанды.

Оның «Мен сендерді сүю үшін жаратқанмын...» деген сөзі — поэзиясының айқындаушы кредосы.

2) Жастық рухы мен оптимизм

Бұл ақын жырларындағы қуатты пафос. Төлеген жастықтың қуатын, жігерін, арманын биік көтереді:

- жас адамның өзін іздеуі,
- өмірге құштарлығы,
- алдағы мұратқа ұмтылысы

— ақын шығармашылығының басты желісі.

Ол поэзияға үміт, өнерге сенім, болашаққа жарқын көзқарас алып келді.

3) Философиялық тебіреніс

Төлеген шығармашылығында:

- адам өмірінің мәні,
- уақыт пен кеңістік,
- тағдыр,
- адам жанының өзгеруі

сияқты философиялық категориялар мол.

Ол үшін поэзия — ақыл айту емес, сезім арқылы философияны жеткізу.

2. Ақын лирикасындағы ұлттық рух және елге сүйіспеншілік

Төлеген — туған жердің жыршысы. Оның ұлттық болмысы поэзияның рухани өзегін құрайды.

Ол қазақ даласының:

- тынысын,
- иісін,
- табиғатын,
- мінезін,
- кеңдігін көркем образдармен өрнектейді.

Туған жерге махаббат

Ақынның топыраққа, елге деген махаббаты — оның барлық жырларында бар.

Төлеген үшін туған жер:

- рухани панасы,
- шабыт көзі,
- ар мен намыстың мекені.

Ол туған жерін жалпы географиялық ұғым емес, сезімдік кеңістік, жанның мекені ретінде қабылдайды.

3. Табиғат лирикасындағы көркемдік сыры

Төлеген табиғат құбылыстарын жанды бейнедей суреттейді. Оның табиғат лирикасы — жай пейзаж емес, көңіл-күйдің көрінісі.

Табиғат — символ, метафора, жан әлемі

Ол табиғат арқылы:

- адам көңілін,
- жан тербелісін,
- өмірдің өтпелілігін
- уақыттың қозғалысын көрсетеді.

Жел, күн, бұлт, тау, өзен — бәрі ақынның ішкі дүниесін бейнелейтін образдарға айналады.

Тілдік көркемдік

Төлеген табиғатты тек суреттемейді, оны:

- сөйлетеді,
- жанды бейнеге келтіреді,
- адамның мінезіне ұқсатады.

Ол қазақ поэзиясына табиғатты бейнелеудің жаңа тынысын әкелген ақын.

4. Махаббат лирикасының сыршылдығы

Төлеген махаббат лирикасында қазақ поэзиясына ерекше нәзіктік, тереңдік, шынайылық енгізді.

Оның махаббат жырларында:

- сезімнің тазалығы,
- жанның нәзіктігі,

- сағыныштың мөлдірлігі,
- адамның рухани биіктігі көрініс табады.

Махаббат — биік рухани категория. Ақын оны жалаң сезім емес, адамды ізгілендіретін, рухты асқақтататын күш ретінде көрсетеді.

5. Төлеген поэзиясындағы көркемдік ерекшеліктер

1) Образ жасау шеберлігі

Төлеген поэзиясының басты ерекшелігі — жаңа поэтикалық образдар.

Ол:

- тосын теңеулер,
- жаңа метафоралар,
- бейнелі сөздер

арқылы поэзия тілін жаңартты.

2) Сөз қолданыстағы шынайылық

Ақын сөзді жасандылықсыз, табиғи, дәл қолданады.

Әр жолында:

- мейірім,
- махаббат,
- жылулық бар.

3) Жыр ырғағындағы музыкалық қасиет

Төлегеннің өлеңдері музыка секілді:

- ырғағы шапшаң,
- сезімі терең,
- сөздері әуезді.

Ол өлеңге жаңа музыкалық ритм әкелді.

4) Лирикалық “Мен”-нің қуаттылығы

Ақын поэзиясында қуатты «Мен» бар:

- өзіне сенімді,
- өміршең,

- рухы биік,
- адамға сүйіспеншілігі мол.

Бұл ақынның жеке стилін айқындайтын басты ерекшелік.

6. Ақынның әдебиетке әкелген жаңашылдығы

Төлеген Айбергенов:

- лирикаға жаңа тыныс әкелді;
- поэзияны эмоциялық-музыкалық тұрғыда байытты;
- табиғатты философиялық деңгейге көтерді;
- махаббатты жаңа стильмен бейнеледі;
- ұлттық рухты модерндік тәсілдермен берді.

Ол қазақ поэзиясының көркемдік аясын кеңейтіп, жас ұрпаққа биік рухани бағдар қалдырды.

Қорытынды

Төлеген Айбергенов — қазақ поэзиясының классигі, рухани әлемі ерекше, көркемдік қуаты зор ақын. Оның шығармалары:

- адам жүрегін тәрбиелейді,
- ұлттық рухты биіктетеді,
- өмірге құштарлық береді,
- ізгілікті насихаттайды.

Ақынның поэзиясы — мәңгілік. Ол қазақ поэзиясына рухани тазалық, адамгершілік тереңдік, көркемдік шеберлік алып келді.

Төлегеннің отты жырлары жас ұрпақты әрдайым жігерлендіріп, өмірге сүйіндіретін рухани күш болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айбергенов Т. Өмірге ғашық жүрек. — Алматы: Жазушы, 1972.
2. Қуантайұлы Н. Төлеген поэзиясының табиғаты. — Алматы, 2018.

3. Мырзахметұлы М. Қазақ поэзиясының даму арналары. — Алматы: Білім, 2004.
4. Қазақ әдебиеті: Энциклопедиялық анықтамалық. — Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2011.
5. Сейдімбек А. Философиялық лириканың ұлттық сипаты. — Астана, 2010.